

ISSN 1648-3251

Lututė

vaikams apie gamtą.

240

2025 m. Nr. 3

VIRŠELIO TEMA

KADA ŠERNAI JAUNIKLIUS VEDA

Pavasaris – jauniklių metas. Kai saulės šviesa ir šiluma pažadina augalus, o iš plyšių plyšelių ima lįsti vabzdžiai, paukščiai skuba sukti lizdų ir dėti kiaušinių.

Ilgai nedelsia ir žinduoliai: kas guolyje, kas urve veda jauniklius, kad suspėtų juos užauginti, kol gamtoje bus užtekinai maisto.

Bet ne visi gyvūnai laukia šiltų saulėtų dienų. Štai kad ir mes – **šernai**.

Iš stambiųjų mūsų miškuose gyvenančių žinduolių mes pirmieji vedame jauniklius. Šernų poravimosi sezonas dažniausiai trunka nuo lapkričio iki sausio mėnesio. Tuo metu seni patinai ieško patelių. Kartais šernai kaip reikiant susipeša dėl patelių ir laimi stipriausias.

Po tuoktuvių praėjus maždaug trims ar trimis su puse mėnesio šernės atsiveda šerniukų. Paprastai tai nutinka kovo arba balandžio mėnesiais, bet kartais šernų guolį *gandrai aplanko* labai anksti.

Štai šiemet pirmuosius šerniukus gamtininkai miške aptiko jau sausio pirmomis dienomis! Tik atsivesti šernų jaunikliai

vieną ar dvi savaites praleidžia guolyje, niekur neikiša nosies iš jo. Vadinasi, gamtininkų pastebėti mažieji kriuksiai pasaulį išvydo dar per Kalėdų šventes. Tai rekordiškai ankstyva šernų vada mūsų krašte!

Dar vieną guolį su maždaug savaitės amžiaus šerniukais gamtininkams pavyko aptikti vasario pirmomis dienomis, taigi šie mažyliai buvo atsivesti sausio paskutinėmis dienomis. Nors tikros žiemos sausio mėnesį nebuvo, vis dėlto tokios ankstyvos vados rodo, kad šernų biologinis ritmas labai pasikeitė.

Kodėl taip atsitiko? Galbūt dėl šylančio klimato. O galbūt dėl to, kad pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje ir visoje Europoje šernų gretas gerokai praretino afrikinis kiaulių maras. Taigi gamtoje viskas labai keičiasi.

Kad ir kaip ten būtų, dabar šie šerniukai jau ūgtelėję ir bidzena miškuose su savo mamomis.

Dažniausiai šernės atsiveda nuo 6 iki 8 jauniklių, bet kartais vadoje gali būti ir 12 ar net 13 šerniukų. Šernės – labai rūpestingos mamos. Prieš atsivesdamos mažylių jos atsiskiria nuo bandos, iš lapų, žolės ir šakų suneša guolį ir netgi stogelį jam įtaiso. Tokia-me guolyje šerniukams šilta ir saugu.

Jei kartais nutinka nelaimė ir jauniklių atsivedusi šernė nugaišta, jos šerniukus auginti priima kita patelė.

Ką tik atvesti šerniukai sveria nuo 500 gramų iki vieno kilogramo, bet žindomi mažyliai greitai auga. Vos gimę šerniukai jau mato ir netrukus gali bėgioti, tačiau pirmomis dienomis didesnę paros dalį pučia į akį šiltame guolyje. Jau po dviejų savaičių jie seka paskui mamą ir pradeda ėsti kietą maistą.

Šernės, pradėjusios vedžiotis ūgtelėjusius jaunikius, buriasi į didesnius pulkelius. **Kartais 3 ar 4 šernės kartu gano iki 30 šerniukų.**

Iki trijų mėnesių amžiaus šerniukai būna dryžuoti, vėliau dryžiai nyksta ir maždaug aštuonių mėnesių jaunikių kailis tampa toks pat kaip suaugėlių.

PAMOKOS PĖDSEKIO MOKYKLOJE

PĖDSEKYS

Sutarė Tutė su Pitu iš pat ankstyvo ryto pėdsekystės pasimokyti miške. Atskrenda pelėdžiukė į sutartą vietą prie senos pušies, o Pito – nė ženklo.

– Hmmm... – nustebo pelėdžiukė. – Pitas niekada nevėluoja. Gal kas nutiko? Lekiu prie urvelio, gal pagalbos draugui reikia.

Nuplasnoja Tutė prie urvelio – o jame Pitas į akį kad pučia, tai pučia.

– Aūūūūūūū! – staiga sukaukia vilko balsu Tutė.

Pitas kad šoks iš miegų:

– Vaje! Gelbėkit, vilkas!!! – iš savo patalų kaip įgeltas pašoko peliukas, bet pasikrapštęs akis suraukė nosį: – Na, žinai, Tute.

– Nerūstauk, – vos sulaikydama juoką prabilo pelėdžiukė. – Juk buvom susitarę prie pušies susitikti, o tu saldžiausiu miegu miegi.

Ir tu miegotum, jei
ramybės nei ryte,
nei vakare, nei dieną
neturėtum.

O kas nutiko?

– Bėda, Tute. Tikra bėda...
– Kokia bėda? Netampyk už plunksnų. Rėžk! – nekantravo Tutė.

– Kaimynystėje kovai apsi-
gyveno. Apsidžiaugiau iš
pradžią. Maniau, bus sau-
giau gyventi su tokiais kai-
mynais – apie šmirinėjančią
lapę ar usūrinį šunį įspės. Na,
bet kad tokie triukšmadariai
bus – tikrai nesitikėjau.

– Nepyk, Pitai, ant kovų. Juk jie, kaip
seniau žmonės sakydavo, – pavasario kviesliai.

– Tai šitaip kranksėdami kovai pavasarį kviečia? – nustebo peliukas.

– Taip sakoma, nes anksčiau, kai būdavo šaltos žiemos, jie vieni pirmųjų iš žiemoviečių
grįždavo prie gimtųjų lizdavičių, bet dabar dauguma jau žiemoja pas mus.

– Vis tiek nesuprantu, ko jie taip triukšmauja.

O tu pakelk akis į
medžių lajas. Ką
ten matai?

Oho, kiek
lizdų!

– Čia įsikūrusi nemaža kovų kolonija. Vieni kovai taiso senus lizdus, kiti krauna naujus. Kraudami lizdus dažnai vienas nuo kito nugvelbia tai šakelę, tai kitą lizdui tinkamą medžiagą, todėl kolonijose girdimas nuolatinis kranksėjimas.

– Oi, Tute, viename medyje, regis, net dvi dešimtys lizdų suskaičiavau, – nustebo Pitai.

– Taigi, kai tiek kaimynų, turi būti budrus.

– Tikrai. Tu tik pažiūrėk – štai vienas kovas jau nešasi šakelę iš kaimyninio lizdo. O koks erzelis kilo – barasi šeimininkas ant vagišiaus.

– Dėl to dažnai vienas iš kovų poros nuolat saugo nebaigtą krauti lizdą, antraip kiti kovai per kelias minutes išnešiotų šakas ir lizdo nebeliktų, – pastebėjo pelėdžiukė.

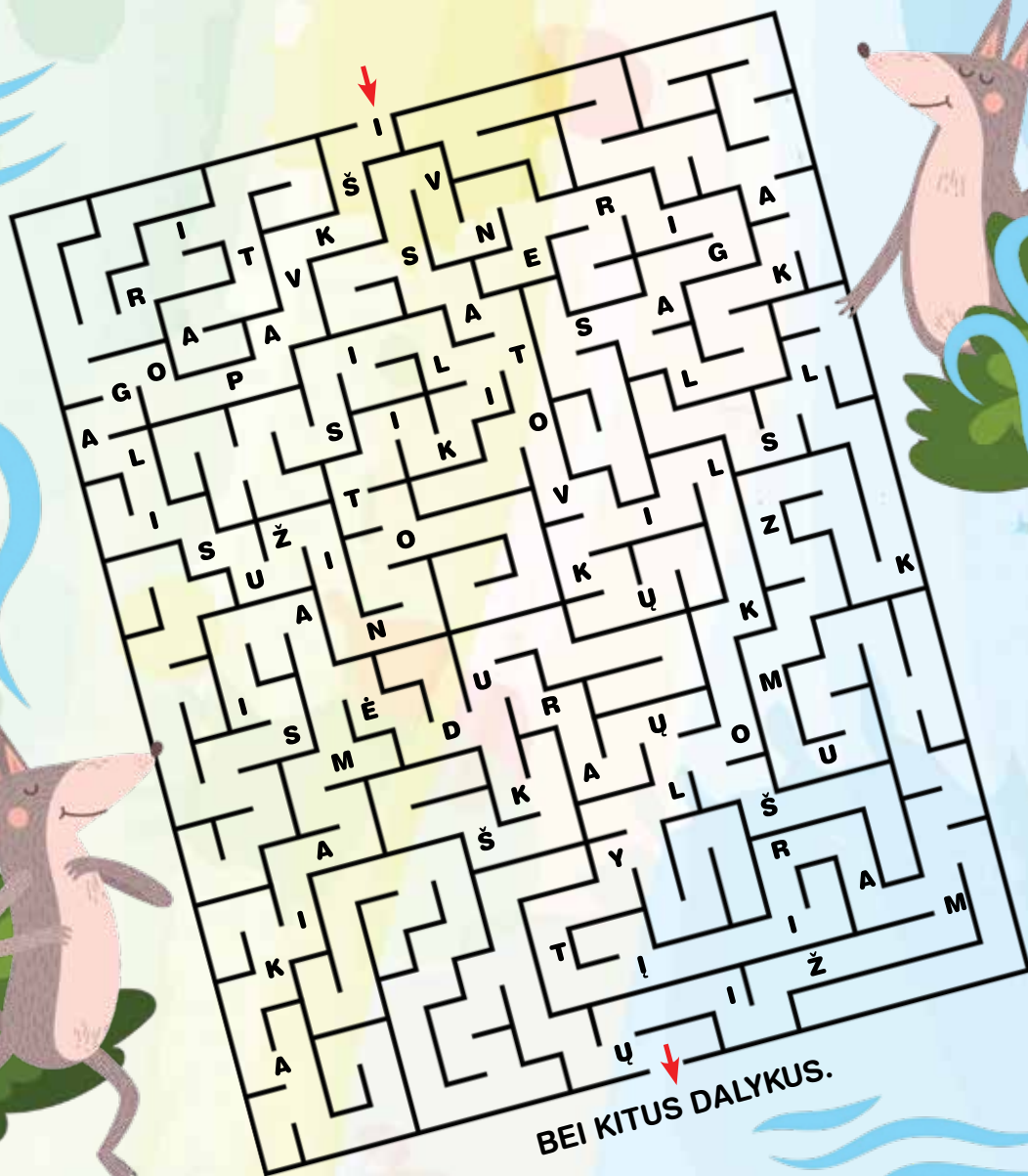
– Vaje, koks sunkus kovų darbas. Bala nematė to triukšmo – pakentėsiu. Juk lizdai reikalingi kiaušiniams dėti, o iš jų išsiris kovų jaunikliai.

– Taip, Pitai. Palinkėkime kovams sėkmės!

Kvapų LABIRINTAS

TUTĖS
užduotė 1

Ne paslaptis, kad gyvūnų uoslė daug kartų jautresnė nei žmonių. Štai pilkasis vilkas užuodžia maždaug 100 kartų geriau nei tu, tavo draugas, mama, tėtis ar koks kitas žmogus. Negana to, kvapus vilkai ir kiti gyvūnai skaito tarsi žmonės knygas ir iš jų sužino daugybę dalykų, tik mes paprastai skaitome akimis, o jie – nosimis. Įveik kvapų labirintą ir perskaityk, ką pilkasis vilkas gali sužinoti iš kitų vilkų palikto kvapo žinutės. Beje, žinutes vilkai rašo... šlapimu.

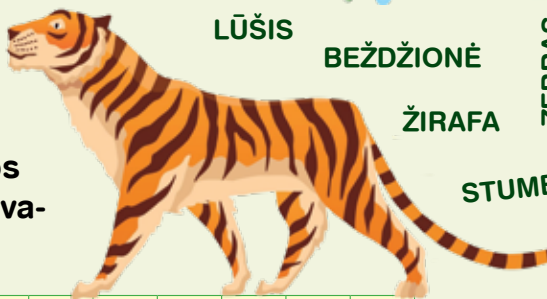

Ko JAU NEPAMATYSI?

TUTĖS
užduotėlė 2

Tik pažiūrėk, kiek įvairių gyvūnų Tutė tau surašė. Lietuvoje daugelį jų gali pamatyti zoologijos sode, kai kurie gyvena ir mūsų miškuose, dar kiti yra kitų šalių gyventojai. Rask visų šių gyvūnų pavadinimus lentelėje ir išbrauk ↓ → kryptimis. Iš likusių raidžių perskaitysi gyvūno, kurio jau neišvysi nei laisvai klajojančio miškuose, nei zoologijos soduose, nes jis yra išnykęs. Jo pavadinimą pranešk Tutei.

LŪŠIS

BEŽDŽIONĖ

ZEBRAS

ŽIRAFA

STUMBRAS

PELIKANAS

TIGRAS

KROKODILAS

LAMA

LOKYS

RAGANOSIS

EŽYS

VĖŽLYS

RUONIS

STRUTIS

KUPRANUGARIS

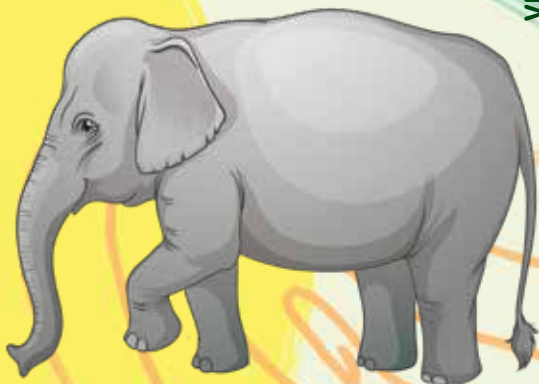
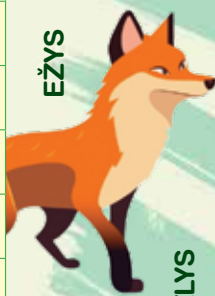
VILKAS

LAPĖ

LIŪTAS

DRAMBLYS

K	U	P	R	A	N	U	G	A	R	I	S	M
A	R	A	G	A	N	O	S	I	S	K	V	T
P	S	L	L	I	Ū	T	A	S	L	R	I	I
E	T	Ū	M	L	O	K	Y	S	A	O	L	G
L	R	Š	V	Ė	Ž	L	Y	S	P	K	K	R
I	U	I	Z	E	B	R	A	S	Ė	O	A	A
K	T	S	R	U	O	N	I	S	U	D	S	S
A	I	S	T	U	M	B	R	A	S	I	L	E
N	S	T	Ž	I	R	A	F	A	A	L	A	Ž
A	B	E	Ž	D	Ž	I	O	N	Ė	A	M	Y
S	S	D	R	A	M	B	L	Y	S	S	A	S

Ne cukrus –

Girdėjai posakį: ne cukrus – neištirpsi?

Taip sakoma tam, kas bijo lietaus.

**Ir išties, lietus nei žmogaus, nei gyvūno
neištirpdyt. O štai cukrus vandenyje greitai tirpsta.**

**Jau žinai, kad Lietuvoje
cukrus gaminamas iš
cukrinių runkelių, o štai
pasaulyje net 70 procen-
tų suvartojamo cukraus
gaunama iš cukranen-
drių. Būtent iš cukranen-
drių cukrus pirmiausia ir
buvo pradėtas gaminti.**

Cukranendrės – miglinių šeimos augalai, pa-
plitę karšto klimato kraštuose. Daugiausia jų
auginama Indijoje, Indonezijoje, Filipinuose,
Kuboje, Meksikoje, Nilo slėnyje Egipte.

Cukrui dažniausiai auginama tikroji

cukranendrė, kuri yra kilusi iš Indijos ir Ki-
nijos. Cukranendrės gana įnoringos, geriausiai
auga drėgnuose, derlinguose dirvožemiuose.
Joms reikia daug saulės ir vandens.

Šių augalų stiebai pilnaviduriai,
išstypsta net iki 6 metrų aukš-
čio. Lapai ilgi, platūs. Žiedynai
taip pat nemaži – cukranendrių
žiedai susitelkę į 70-90 centi-
metrų ilgio šluoteles.

neištirpsi

Indijoje iš cukranendrių cukrus buvo gaminamas dar prieš mūsų erą

Iš kokių augalo dalių gaminamas cukrus?

Iš stiebų. Cukranendrių stiebai labai cukringi.

Paprastai cukranendrės subręsta per 6–24 mėnesius, nelygu, kurioje šalyje auga. Atogrąžų kraštuose augančios cukranendrės yra daugiametės. Subrendę augalai nukertami prie pat šaknų, vėliau iš jų užauga naujas derlius.

Cukringi stiebai gabenami į cukraus gamyklas, o lapai ir viršūnės šeriamos gyvuliams.

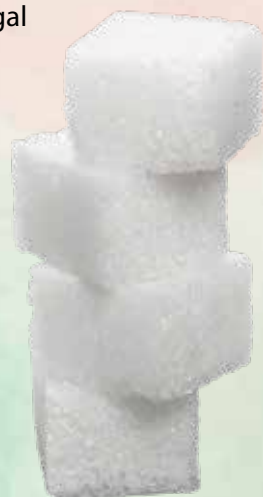
Kol tampa cukraus kristalais, cukranendrės nukeliauja ilgą kelią.

Pirmiausia didžiuliais presais iš jų stiebų išspaudžiamos sultys. Tokiose sultyse būna gausu žemių, cukranendrių atplaišų, todėl sultys valomos pagal specialią technologiją.

Išvalytos sultys yra verdamos, kad iš jų išgaruotų didžioji dalis vandens ir sultys virstų tirštu sirupu.

Tirštas sirupas supilamas į didžiulius puodus ir verdamas tol, kol pradeda formuotis kristalai. Bet tai dar ne pabaiga. Susidarę kristalai keliauja į centrifugos įrenginį, kuriame atskiriami sirupo likučiai, ir galiausiai kristalai yra išdžiovinami karšto oro srove.

Taip gaunamas rudos spalvos cukrus. Kad cukrus taptų baltas, gamintojai jį rafinuoja – balina karštu vandeniu arba garu.

DIDŽIAUSIAS

SAUSUMOS ŽINDUOLIAI

Afrikinis savaninis dramblys yra didžiausias sausumoje gyvenantis žinduolis. Kaip jau supratai iš rūšies pavadinimo, jis gyvena Afrikos savanose.

Didžiausias sausumos žinduolis užauga iki 4 metrų aukščio, kūnas siekia iki 7,5 metro ilgio. Dažniausiai sveria iki 7,5 tonos, bet gali sverti ir daugiau kaip 12 tonų. Patelės mažesnės už patinus – sveria apie 2,8 tonos.

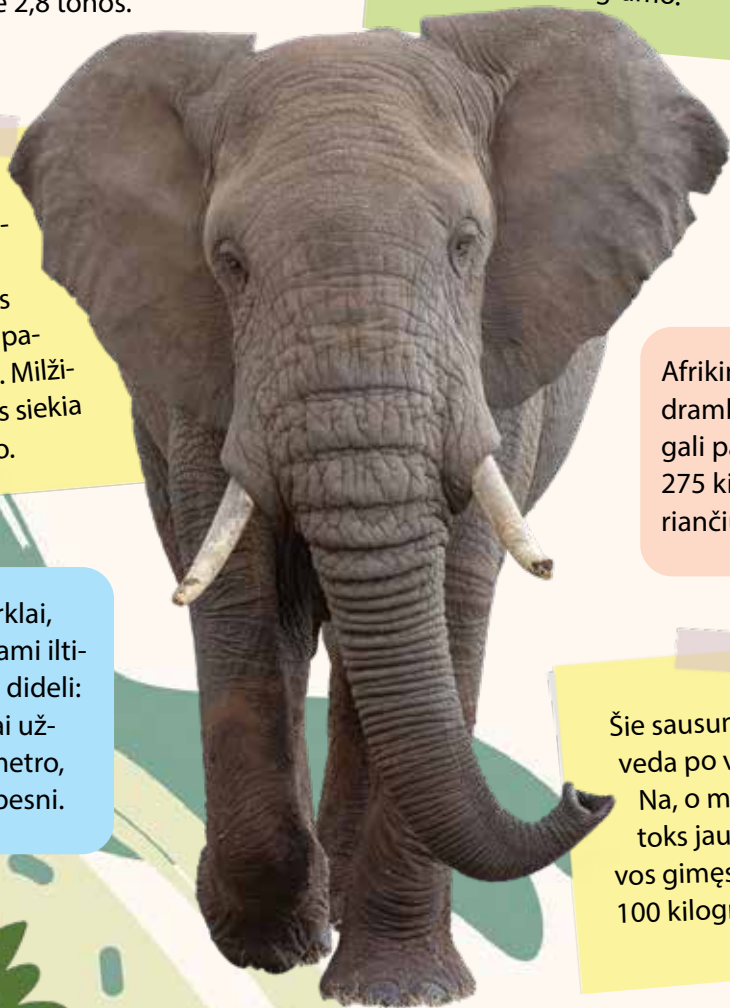
Šių gyvūnų dantys taip pat įspūdingi – 30 centimetrų ilgio, 10 centimetrų pločio ir sveria iki 3,7 kilogramo.

Afrikinį savaninį dramblių gamta apdovanojo ir didžiausiomis ausimis iš visų pasaulio gyvūnų. Milžiniškos jo ausys siekia 1,5 metro ilgio.

Dramblių durklai, dažnai vadinami iltimis, irgi labai dideli: patinų durklai užauga iki 3,5 metro, patelių trumpesni.

Afrikiniai savaniniai drambliai straubliu gali pakelti ir apie 275 kilogramų sveriančius daiktus.

Šie sausumos milžinai veda po vieną mažylį. Na, o mažylis ne toks jau ir mažas – vos gimęs sveria apie 100 kilogramų.

IR

MAŽIAUSIAS

Mažiausi pasaulyje gyvenantys žinduoliai yra **kiaulianosiai šikšnosparniai**. Nesunku atspėti, kodėl vadinami kiaulianosiais. Žinoma, dėl keistos formos nosyčių, panašių į kiaulės snipą.

Kiaulianosių šikšnosparnių kūnelis – vos iki 3 centimetrų ilgio.

Jų sparnų plotis irgi labai mažas – apie 1,7 centimetro.

Sveria šie mažyliai nuo 1,5 iki 2 gramų, kartais iki 3 gramų.

Dėl labai mažo dydžio kiaulianosiams šikšnosparniams sunku reguliuoti kūno temperatūrą: jie atvėsta kur kas greičiau nei didesni gyvūnai, todėl turi labai dažnai maitintis.

Mažučiai kiaulianosiai šikšnosparniai gauda įvairius vabzdžius. Grobį gali pasiekti menkiausiuose plyšiuose – nuo jų sunkiai pasislepia net skruzdėlės, musės ar uodai.

Palyginti su mažučiu kūneliu, kiaulianosių šikšnosparnių ausys palyginti didelės. Kaip ir kiti giminaičiai, kiaulianosiai šikšnosparniai aplinkoje orientuojasi pagal sklaidžiamą ultragarsą.

Ir maža, ir pilka, ir su
uodega. Bet ne pelė!

BERŽINĖ SICISTA

**Jei miške pamatysi žolėse prie
medžio krutant mažą gyvūnelį,
turbūt nė nesuabejosi, kad
tai pelė. O iš tiesų ne-
būtinai pelė. Net jei
gyvūnelis ir labai
panašus į pelę, tai
gali būti ir kirstu-
kas, ir pelėnas,
ir Lietuvos miškuo-
se gyvenanti reta
beržinė sicista.**

Beržinė sicista išvaizda
tiesų primena pelę, bet
gyvenimo būdu labai
skiriasi. Sicista – vieninte-
lė mūsų šalyje gyvenanti
šoklinių šeimos atstovė.

Šoklinių? Ar tai reiškia, kad ji geba gerai šokinėti?

**Sicistos užpakalinės kojos beveik du
kartus ilgesnės už priekines,** tad žeme ji gal
ir šoktelėtų, tik nemėgsta to daryti. Mieliau laipioja po
medžius tarsi mažytėlaitė voveraitė. O kad nenubildėtų
žemyn, sicistai labai praverčia uodega. Tiesa, iki voverės
uodegos jai toloka. Ir nenuostabu, nes sicistai, skirtingai nei
voverė, uodega padeda ne išlaikyti pusiausvyrą,
o laikytis už medžio šakelės ar žolės stiebo – taip ji gali ne-
trukdoma darbuotis dantimis ir priekinėmis kojytėmis.

Įdomu, kad tik 1933 metais paaiškėjo, jog šis mažas gyvūnėlis apskritai gyvena Lietuvoje. Ir nieko keista,

nes sicistą sunku pastebėti. Nors ji gyvena pamiškėse arba atvirose miško vietose, bet dieną mėgsta snūstelėti, todėl retai pakliūva žmonių akiratin. Net ir pamatęs budrą žvėrelį, nepatyręs stebėtojas labai lengvai gali jį supainioti su dirvine pele. Kodėl? Nes sicistai per nugarą irgi driekiasi tamsi juosta. Be to,

žiemą sicista miega: gali parpti

ištisus septynis ar net aštuonis mėnesius. Taigi pats nuspręsk, ar taip jau paprasta ją pamatyti. Bet pasidairyti sicistų gali, nes „beržų pelės“ (taip sicistos vadinamos anglų kalba) nors ir yra retos, tačiau gyvena visoje Lietuvoje.

Beržinė sicista, be abejo, ne tik karstosi po medžius. Jai patogiu ir ant žemės: šabakštyne ar tarp išsiraizgiusių šaknų jos gali susisukti apvalų lizdą iš žolių, išsirausti negilų urvelį, kurio angą užkemša sausais lapais. Tik rausti tokiomis trumpomis priekinėmis kojelėmis ne itin patogiu, taigi sicistos mielai įsitaiko ir senuose pelių urveliuose.

Sicistos kasdienis maistas – medžių pumpurai, žolių sėklos, ugiliai, vaisiai ir uogos, tačiau ji mielai vaišinasi ir sraigėmis, sliekais, vabzdžių lervomis – šių neretai randa po atšokusia žieve, o jeigu jau radai – kam atsisakyti gardaus kąsnio? Ypač pavasarį, kai **pabudusi iš žiemos miego kartais sicista būna netekusi kone pusės kūno svorio!** O jei sveri ne daugiau nei 13 gramų, tai toks užkandis jau šis tas. Mat gyvūnėlis stengiasi jėgas ir svorį atgauti kuo greičiau.

Beržinė sicista per metus gali atsivesti vieną ar dvi jauniklių vadas. Jose būna 3–10 mažylių. Tad **kodėl šis žvėrelis vis dar retas?** Ogi todėl, kad sicistos turi nemažai priešų: jas gaudo tie patys plėšrūnai, kaip ir pelės. O pelėdai, lapei ar į mišką užklydusiai katei juk visai nėra motais, kad ką tik prarijo žvėrelį, įrašytą į Lietuvos raudonąją knygą.

Paukščių sugrįžtuvės: inkilų kėlimo šventė visoje Lietuvoje!

Kovo 7-oji – ypatinga diena paukščiams! Po ilgos kelionės iš šiltųjų kraštų pavasarį jie grįžta namo, o juos pasitinka džiaugsminga staigmena – tūkstančiai naujų namelių, kuriuos savo rankomis

sukalė miškininkai. Lietuvos miškininkai kartu su moksleiviais, gamtos mylėtojais ir visais norinčiais paukščiams paruošė per 8 tūkstančius inkilų! Daugiau nei 45-iose vietose visoje šalyje vyko inkilų kėlimo šventė „Paukščiai grįžta namo“.

Kasmet ši prasminga ir gamtą puoselėjanti šventė pritraukia daugiau nei 1 500 įvairaus amžiaus mokinių ir darželinukų. Renginyje aktyviai dalyvauja ir Valstybinių miškų urėdijos miškininkų bendruomenė, kuri kartu su vaikais, kitų įmonių bei organizacijų atstovais prisideda prie džiaugsmingos staigmenos grįžtantiems paukščiams, šiuo prasmingu darbu išreiškia meilę gamtai. Vienoje iš šių metų švenčių dalyvavo ir aplinkos ministras Povilas

Poderskis, kuris kartu su mokiniais kėlė naujus namus miško giesmininkams.

Kodėl svarbu kelti inkilus?

Paukščiai pavasarį ieško saugių vietų perėti ir auginti mažylius. Gamtoje tokių vietų jiems labai reikia, todėl inkilai sparnuočiams tampa tikrais namais. Miškininkai sako, kad kiekvienas iškelto inkilo gyventojas padeda miškui – lesa vabzdžius kenkėjus, dainuoja savo gražias giesmes ir džiugina mus visus!

Kaip padaryti gerą inkilą?

Norint padaryti patogų ir saugų inkilą paukščiams, reikia laikytis kelių taisyklių:

- Smulkiems paukščiams, tokiems kaip zylės ar musinukės, inkilas turėtų būti apie 30 cm aukščio ir 15 cm pločio, o skylutė – apie 3 cm skersmens;
- Varnėnams reikia didesnių namelių – su 5 cm skersmens landa;
- Inkilus geriausia kabinti 3–5 metrų aukštyje, ant tvirtos šakos;
- Inkilų nereikėtų kabinti per tankiame miške ar saulės atokaitoje, nes paukščiams bus per karšta;
- Inkilas turi būti tvirtai pritvirtintas, kad jo nejudintų vėjas.

Tinka ne tik nauji, bet ir seni inkilai!

Svarbu ne tik iškelti naujus inkilus, bet ir pasirūpinti senaisiais! Paukščiai juose per metus peri net kelis kartus, todėl pernyktę lizdų medžiagą reikia išvalyti. Kasmet miškininkai išvalo apie 7 000 inkilų, o tai padeda paukščiams jaustis patogiai ir saugiai.

Kokiems paukščiams keliame inkilai?

Dažniausiai inkiluose apsigyvena varnėnai, zylės, musinukės, raudonuodegės. Tačiau kai kurie inkilai skirti ir ypatingiems miško gyventojams – kukučiams, pelėdoms, netgi miegapelėms bei šikšnosparniams.

Nori padėti paukšteliams ir tu?

Prisijunk prie inkilų kėlimo šventės kitais metais arba kartu su suaugusiaisiais sukalk inkilą ir pakabink jį savo kieme ar miške. Taip padėsi sparnuotiesiems draugams rasti jaukius namus ir džiaugtis pavasariu!

Iki pasimatymo miške!

Parengė komunikacijos specialistė Ivetė Janušauskaitė

Kaip gyvūnai KALBA TARPUSAVYJE

Su draugais, tėveliais, seneliais ir kitais žmonėmis bendraujate kalbėdami. O kaip bendrauja gyvūnai? Šernas su šernu, kikielis su kikieliu, žiogas su žiogu ir kiti?

Daugelio žmonių svarbiausias bendravimo įrankis yra kalba, o gyvūnų – vienos ar kitos joslės, kitaip tariant – jutimo organai. Žvėrių geriausiai išsivysčiusios yra rega ir uoslė, paukščių – rega, žuvų – šoninė linija ir uoslė, vabzdžių – uoslė ir skonio receptoriai.

Kvapų kalba

Turbūt pastebėjai, kad daugeliui gyvūnų būdinga jautri uoslė, žuvis ir tos stebina puikia uosle. Ir mūsų augintiniai naminiai šunys mažiausiai 40–50 kartų užuodžia geriau nei žmogus. O ką jau kalbėti apie gerai mums pažįstamus šuninių šeimos žinduolius – vilkus, usūrinius šunis, lapas.

Taigi kvapai gyvūnų pasaulyje labai labai svarbūs, o kvapų kalba, vaizdžiai tariant, yra seniausia iš visų kalbų. Juk ja iki šiol naudoja si gyvūnai, o jie Žemėje atsirado kur kas anksčiau nei žmonės.

Štai **skruzdėlės** kvapiomis išskyromis žymi savo kelius. Tuo pačiu keliu pirmyn atgal zuja daugybė šių vabzdžių, todėl jų kvapas išlieka visą dieną. Taką skruzdėlės žymi prisiliesdamos prie jo pilveliu. Įdomu, kad grįždamos į skruzdėlyną jos ne visada kvapu ženklina savo kelią, nebent randa dėmesio vertą maisto šaltinį.

Bitės savo gentainiams labai savitai nupasakoja kelią prie nektaro turinčių augalų. Ko gero, girdėjai, kad grįžusi į avilį bitė atlieka šokį, pasakojantį, kuria kryptimi ir kokį atstumą reikia nuskristi. Bet dūzgalė ne tik šoka – vietoje, kurioje auga nektaringi augalai, ji paskleidžia savo kvapą, kvapu ji pažymi ir arti esančius kokius nors daiktus, ir pačius augalus. Taip savo giminaitėms bitė perduoda žinutę, kur tiksliai reikia skristi, ir darbštuolės bitutės greitai randa kelią.

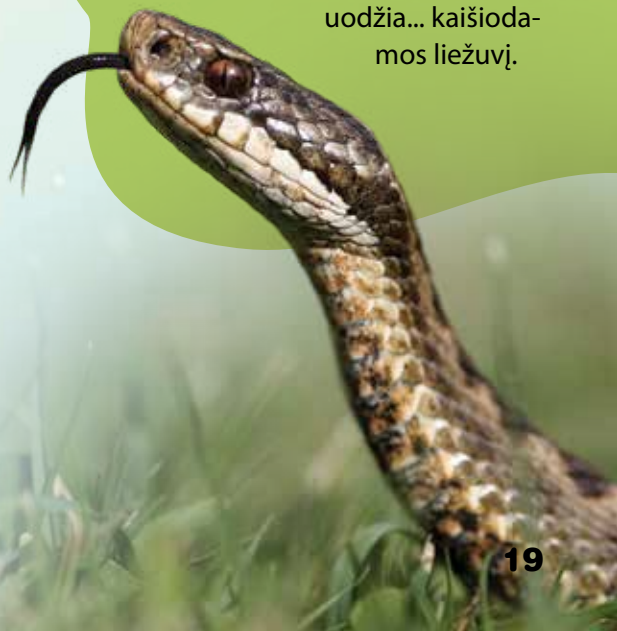

Kamanės patinėlis ant žolių ar krūmelių rašo kvapnius laiškus. Kam? Aišku, kamanės patelei. Palikęs tokius laiškelius, patinėlis laukia patelės. Na, o ši, skaitydama kvapnias žinutes, skrenda tuo pačiu keliu ir randa laiško siuntėją.

Kvapų kalba ieškant poros praverčia ne tik daugeliui vabzdžių ar vorų, bet ir **ropliams**, pavyzdžiui, gyvatėms, krokodilams.

Įdomu, kad gyvatės uodžia... kaišiodamos liežuvį.

Puikūs kvapų kalbos
žinovai – žinduoliai.
Pavyzdžiui, **lokiai**, žy-
mėdami savo teritoriją,
nagais drasko medžius,
trinasi nugara į kamie-
nus ar akmenis ir taip
kitam lokiui palieka
savo kvapu persmelktą
žinutę: „nekišk nosies,
čia mano namai“.

Vilkai, lapės, lūšys ži-
nutę apie užimtą teritoriją
rašo... šlapimu. Šiltuose
kraštuose gyvenantys
lemūrai savo kiemą irgi
žymi šlapimu, tik daro tai
savotiškai – ant letenų
užvarvinę kelis lašus šla-
pimo, patrina jomis aplin-
kinius medžius ar kas tik
pasitaiko po letena.

Žiurkės, prieš nu-
dvėsdamos, savo gimī-
naitėms kvapu praneša
apie pavojų – išskiria
šiek tiek skysčio, kurio
kvapas įspėja: „čia pa-
vojinga, nesiartinkit“.

KAS RITINĖJASI

Kasdien vis šilčiau, o diena vis ilgesnė. O kodėl taip yra, sužinosi, jei baigsi užduotėlės pavadinimo klausimą ir atsakysi į jį. Pirmiausia atsakyk į debesėlių klausimus. Prie kiekvieno klausimo matai po dvi nuotraukas. Pasirink tą, kuri vaizduoja teisingą atsakymą. O tuomet iš raidžių, esančių prie pasirinkto atsakymo nuotraukų, sudėliok žodį ir perskaitysi užduotėlės klausimą.

1. Kurioje nuotraukoje matai driežą?

3. Kurioje nuotraukoje nufo-tografuotas pušies žiedas?

4. Kurioje nuotraukoje žydi plukė?

2. Kurioje nuotraukoje žydi lazdynas?

5. Kurioje nuotraukoje matai elnio ragą?

7. Kurioje nuotraukoje matai vilką?

6. Iš kurios nuotraukos į tavo spokso žaliukė?

Įdomybės apie

BANGINIŲ PIENĄ

Banginiai ir jų mažesnieji giminaičiai delfinai tik iš pažiūros panašūs į žuvis. Iš tikrųjų tai – žinduoliai. Na, o kodėl žinduoliai vadinami žinduoliais? Aišku, todėl, kad minta pienu, kitaip tariant – žinda.

Taigi, banginiukus milžinės mamos banginės irgi žindo, kaip ir elnės, šernės, katės ar kitų žinduolių patelės savo jaunikius.

Ar banginių pienas panašus į mums įprastą karvės pieną?

Nelabai. Jis labiau primena tirštą grietinę ar net sviestą. Banginių pienas nepaprastai riebus – tokio riebaus pieno negauna joks kitas žinduolių jauniklis. Jis beveik tris kartus riebesnis nei šiaurinių elnių pienas, vos ne dukart riebesnis nei plakamoji grietinėlė.

Kodėl banginių pienas toks riebus ir tirštas?

Todėl, kad riebalai vandenyje netirpsta ir lieka plūduriuoti, panašiai kaip riebalų skritulėliai riebioje sriuboje. O banginiai juk gyvena vandenynuose, taigi banginiukui daug patogiau žįsti tirštą ir riebų pieną. Riebus banginės pienas, net patekęs į jūrą, ilgai plūduriuoja tarsi tiršti krešuliai.

Koks banginių pieno skonis? Panašus į nesaldinto sutirštinto pieno.

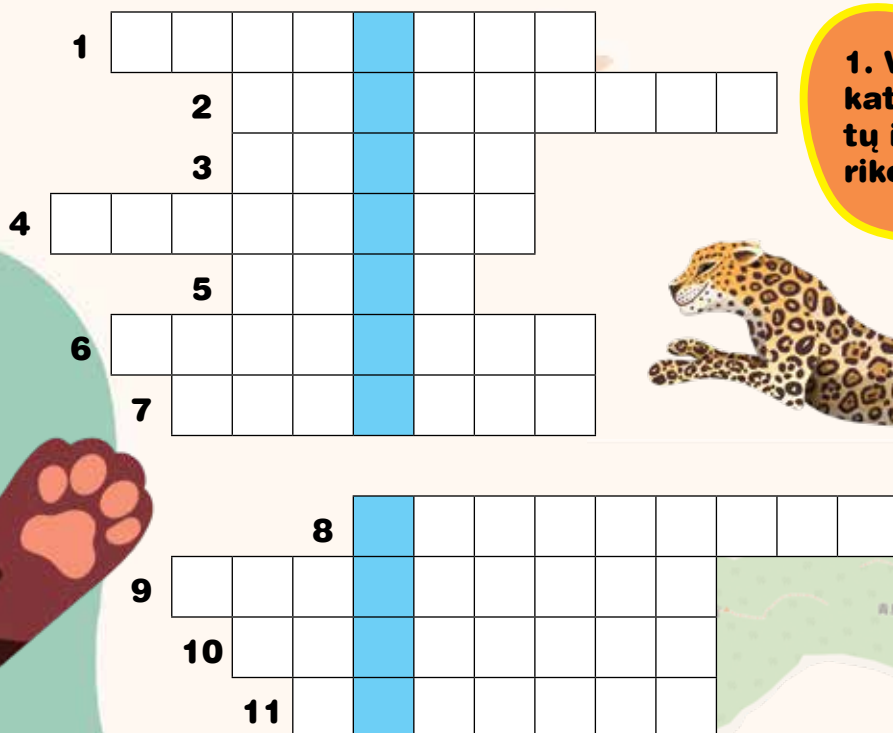
Žindomas riebiu pienu banginiukas auga stiprus ir sveikas. O jėgų banginių mažyliui reikia sukaupti išties daug, nes vos gimęs jis patenka į atšiaurų pasaulį – aplinkui šiaušiasi šaltos vandenyno bangos, tyko nuožmūs plėšrūnai rykliai, nėra kur pasislėpti ar pasišildyti. Ir jeigu jauniklis pritrūktų jėgų plaukti, jis paprasčiausiai nuskęstų: juk banginis – ne žuvis, žiaunų neturi ir kvėpuoti gali tik oru.

Gaudamas maistingo pieno banginiukas per kelias dienas užsiaugina storą riebalų sluoksnį, kuris saugo jį nuo šalčio, ir taip sustiprėja, kad gali skrosti šaltas bangas ir išdykauti.

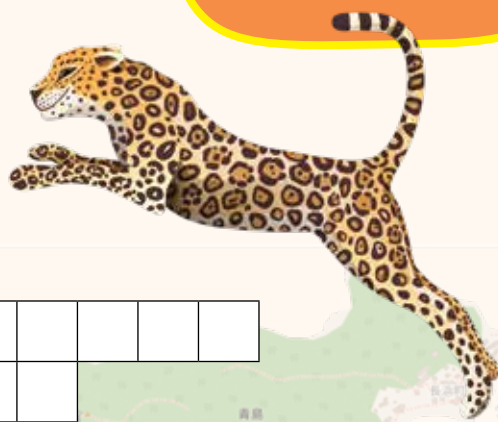
Kačių Rojumi vadinama...

TUTĖS 4
užduotėlė

Visi mes pažįstame naminę katę. Dar žinome, kad didžiausias katinių šeimos žinduolis yra tigras, greičiausias – gepardas. Be to, visi pažįstame ir Afrikos savanų karalių liūtą. O ar žinai, kokių dar yra kačių? Pasitikrink, kiek iš tiesų žinai apie kates. Perskaityk sakinius, o tuos žodžius, kuriuos įrašytum vietoje daugtaškių, surašyk į laiptažodį. Mėlynai nuspalsvintame stulpelyje perskaitysi... Kas tai? Ši vieta dar vadinama Kačių rojumi. Tiesa, ne laukinių, bet naminių kačių. Taigi kokia vieta vadinama Kačių rojumi?

1. Vienintelė didžioji katė, gyvenanti Pietų ir Centrinėje Amerikoje, –

2. Dėmėtas Afrikoje ir Azijoje gyvenantis ... mėgsta puotauti medžiuose. Jis gali užsitempti į medį triskart už save sunkesnį grobį.

3. Ir Lietuvos miškuose gyvenantis katinis žinduolis dėmėtu kailiu yra

5. ... – mažųjų kačių pošeimio žinduolis, dar vadinamas kalnų liūtu.

4. Pelkinė katė kitaip vadinama

6. Jaguaro kaimynas ir giminaitis ... turi dėmėtą kailį ir priklauso mažųjų kačių pošeimiui.

7. Jei šios katės pavadinimas būtų tiesa, ji būtų be galo brangi, juk ji – ... katė!

8. ... katė kitaip vadinama margarita.

9. Afrikos savanų gyventojas ... ilgai laikytas lūšimi dėl panašios išvaizdos.

10. ... – ir Lietuvoje gyvenusi, bet jau išnykusi miškinė katė.

11. Tankiakailis ... nesibaimina didelio šalčio, bet gilus sniegas jam nemalonus: sunku medžioti, turint gana trumpas kojas.

TUTĖS ŽODYNĖLIS

Gamtos pasaulyje, kaip ir kitose mokslo srityse, gausybė nežinomų, keistų ar tiesiog neįprastos reikšmės žodžių. Taigi, Tutė kviečia patyrinėti su gamtos mokslais susijusius terminus ir atskleisti dar daugiau gamtos paslapčių.

PELĖAUSIS

Gal tai koks pelių mėgstamas grybas? Ogi visai ne. Pelėausiais vadinami daug kur paplitę šikšnosparniai. Visame pasaulyje jų priskaičiuojamos 84 rūšys, Lietuvoje aptinkamos 6 pelėausių rūšys. Pelėausiais šie šikšnosparniai vadinami, matyt, dėl pelių ausis primenančių ausų. Kaip ir kiti mūsų šikšnosparniai, pelėausiai įminga žiemos miegu, vieni nuo rugsėjo–spalio, kiti nuo lapkričio, ir miega iki kovo ar balandžio vidurio. Pelėausiai minta įvairiais vabzdžiais ir jų sugauna labai labai daug. Štai vandeninis pelėausis po geros medžioklės vidutiniškai pasunkėja net 1,3 karto.

Vandeninis
pelėausis

SPELEOLÒGAS

Šį terminą, kaip ir daugelį kitų, sudaro du dėmenys. Antrasis dėmuo *logas* yra kilęs iš graikų kalbos žodžio *logos* ir reiškia žmogų, tiriantį kurią nors mokslo šaką. Na, o ką reiškia pirmasis dėmuo? Ką veikia šie žmonės, dėvintys šalmus su žibintais? *Speleo* taip pat yra kilęs iš graikų kalbos ir reiškia *urvas*. Taigi, speleologas yra mokslininkas, tyrinėjantis natūralius urvus, olas, ertmes, plyšius ir viską, kas su jais susiję.

Kartais speleologai nusileidžia taip giliai po žeme, kad net įkuria požemines stovyklas ir jose gyvena. Tokios stovyklos praverčia, kai nusi-leisti ir pakilti užima daug laiko.

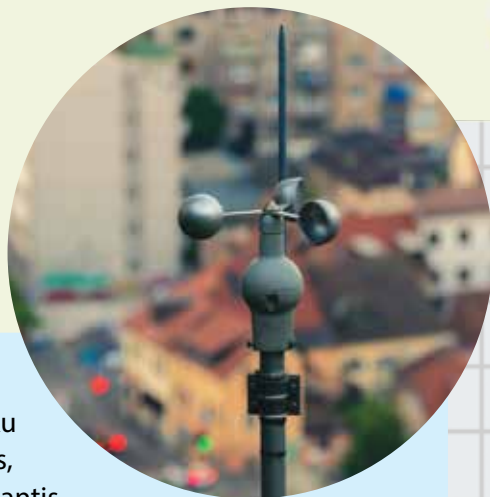

ANEMOMĖTRAS

Jei niekada negirdėjai tokio žodžio, vis tiek nesunku atspėti, kad tai prietaisas, tiesa? O kad tai prietaisas, išduoda šio termino antrasis dėmuo *metras*, nurodantis sąsają su matu. Na, o ką matuoja šis prietaisas, rodo pirmoji žodžio dalis *anemo*, kilusi iš graikų kalbos žodžio *anemos* ir reiškianti *vėjas*. Taigi, anemometras yra ne kas kita, kaip prietaisas vėjo greičiui matuoti.

Vėjo greitis matuojamas atviroje vietoje, nes pastatai, medžiai, kalvos gali mažinti jo greitį. Paprastai matuojama 10 metrų aukštyje virš žemės paviršiaus. Lietuvoje stipriausi vėjai pučia pajūryje ir Kuršių nerijoje, o silpniausi – Pietryčių lygumoje, ištįsusioje nuo Vilniaus pro Valkininkus, Varėną, Merkinę, Druskininkus, Kapčiamiestį, Veisiejus.

Didžiausias Lietuvoje užregistruotas vėjo greitis buvo 40 metrų per sekundę. Paskutinį kartą tokį vėjo greitį anemometrai išmatavo 1999 metais Nidoje. Na, o patys smarkiausi vėjai siautėja Antarktidoje. Šiame žemyne užregistruotas net 90 metrų per sekundę vėjo greitis.

Ažuolas ir Eglė

Miško detektyvas

Per atostogas iš miesto į kaimą atvykę ir čia susipažinę Ažuolas ir Eglė visai nesitikėjo, kad jų atostogos taps tikru detektyvu! Kas išdrįso daubą miške paversti didžiule šiukšlių dėže?

O kas tas žaliai apsirengęs vyrukas su visureigiu ir dronu? Blogiukų paieškos ir atostogos pagelbstint miškininkui tavęs laukia vos tik atsivertus pirmąjį šios knygos puslapį!

Formatas 15 × 21 cm,
apimtis 128 psl.

Miško detektyvo ieškok
www.knygutes.lt

Kas per visą amžių iš namų **neišeina** ir **nemato**, kaip namai iš vidaus **atrodo?**

Mes, žmonės, gyvename butuose, nuosavuose namuose, kotedžuose. O ar žinai, kur gyvena gyvūnai? Parašyk, kaip vadinami šių gyvūnų namai. Teisingai išsprendęs užduotėlę, skaičiais pažymėtuose langeliuose perskaitysi atsakymą į mįslę, kas per visą amžių iš namų neišeina ir nemato, kaip namai iš vidaus atrodo. Atsakymą pranešk Tutei.

				1					
--	--	--	--	---	--	--	--	--	--

			3
--	--	--	---

	2				
--	---	--	--	--	--

4							
---	--	--	--	--	--	--	--

5																	
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

						6							
--	--	--	--	--	--	---	--	--	--	--	--	--	--

1	2	3	4	5	6

Lū tutės Nr. 239
užduotėlių
atsakymai

1. Sparnuočių sudoku
Eglinis kryžiasnapis

2. Koks drugys pasirodo
anksčiausiai?
Citrinukas

3. Spindulėli, spindulėli...
Šaltis man skanių ledų

4. Lūšies labirintas
Ausų šepetėliai pagerina lūšies
klausą

5. Vasario mėnesio rebusas
Ūdrą, kiaunę ir lūšį

NEžinojai?

**Tavo širdis
plaka krūtinėje,
o štai krevetės
širdis yra...
galvoje!**

ATSAKYMŲ SKYRELIS

Atsakymus galite siųsti ir
el. paštu zurnalai@lutute.lt

Vardas, pavardė

Adresas

Drugelis, kuris nenorėjo išsiristi

Niekas dabar nepasakys, gal elnias praeidamas brūkštelėjo ragu per gluosnį, gal nenuorama genys kažką sujudino ieškodamas pusryčių, o gal voverė triūsė šniukštinėdama paskutinių savo atsargų, kurias dar žiemą paslėpė, bet iš po atšokusios žievės iškrito drugio lėliukė. Iškritusią ją kaipmat pasigavo vėjas ir švelniai nuleido į samanias.

– NE! – tai buvo pirmas žodis, kurį ištarė drugelis. Tiesa, dar ne drugelis, bet greitai turėjo juo virsti. O gal ir buvo virtęs, tik niekas dar nematė. – NESIRISIU. Nenoriu!

Per žiemą ilsėtis tarp lapų buvo nuostabu. Dar nuostabiau, kai pavasarį susisuko į kokoną, – miegoti ir sapnuoti. Sapnuose mažam vikšreliui niekas nebegrėsė. Niekas nesikėsino sulesti, sutrypti, nebereikėjo rūpintis, kad štai – baigsis lapas, kurį žiaumoja, ir tuoj pat teks keliauti ieškoti kito. Viename sapne jis net užaugo milžiniškas ir pats prarijo visą paukštį! Koks geras jausmas!

Tačiau kas norėtų vėl būti vikšreliu ne sapnuose, o tikrame pasaulyje? Ten, kur tavęs nuolatos kažkas tyko, kur reikia būti pasiruošus slėptis, kur turi daugybę mažų kojųčių, bet jos vis tiek neneša taip greitai, kaip norėtum. Todėl jis dar sykį tvirtai pareiškė:

NESIRISIU!

Lututė

2025 m. Nr. 3 (240)

Leidėjas – VšĮ „Lututės“ leidykla
Redaktorė Inesa Oranskytė
Numerį rengė Romualdas Barauskas,
Aušra Tamošiūnienė, VšĮ „Saulašarė“
Dizainerė Kristina Saveljeva
Viršelyje – šerniukas
Iliustracijos ir vaizdo įrašai: „Lututės“
leidyklos, Shutterstock, Freepik,
Pngtree, Pixabay, Rawpixel,
Dreamstime fotobankų
Mūsų adresas: 9-ojo Forto g. 32,
48196 Kaunas
Tel. +370 22 30 72, mob. +370 655 49 951
Tiražas – 2 500 egz.
El. paštas zurnalai@lutute.lt
Interneto svetainė www.lutute.lt

Tai išgirdo saulės pasiųstas spindulėlis.

– Gerai jautiesi? – paklausė spindulėlis. – Aš tave girdėjau.

– Žinoma, – pasigirdo iš lėliukės. – Man taip gerai, kad visai nenoriu išsiristi. Ką? Vėl atgal į tą pavojingą pasaulį? Tą, kuriame paukščiai, plėšrūs vabalai, skruzdėlės?! Jaučiuosi pavargęs nuo viso to.

– Bet pasaulyje tu galėsi skraidyti. Visi drugiai gali. Tu jau nebebūsi vikšras, – tarsi didžiausią paslaptį pasakė spindulėlis ir spįstelėjo į lėliukės plyšį: – Ne dėl to pavargai. Tau tiesiog reikia pavalgyti! O jei ir toliau būsi toks užsispyręs, nusiłpsi ir numirsi, taip ir nepakilęs nuo žemės.

– Eik tu žibuoklių ar dar ko žadinti, – sumurmėjo nenorintis risti drugelis ir nusiłuko į kitą pusę.

Visą dieną spindulėlis šokčiojo aplink, stengdamasis drugelį įkalbėti. Juk visi drugiai taip daro, norėdami išlikti – ritasi. O jei ne – jų gyvenimas baigtas. Bet dar nė vienas drugys nebuvo sugalvojęs neišsiristi tyčia! Juk kokia apskritai prasmė gyventi, jei tik lindi kokone. Pasaulis buvo toks gražus ir spindulėlis taip norėjo, kad tas lėliukėje tupintis užsispyrėlis pamatytų tą gražų pasaulį ir gėles. Vakarop spindulėlis ir pats pasijuto nusiłpęs. Ir diena pradėjo krypti vakarop, o saulė ruošėsi iłsėtis.

Tik tada drugelis galiausiai sukruto:

– Palauk! Spindulėli! Palauk, pasauli... Aš... nenoriu numirti tamsoje!

– Tai paskubėk, – šypstelėjo spindulėlis, dar silpnai mirgėdamas aplink.

Kai drugelis išsirito, spindulėlis jį spėjo pamatyti vos akimirką.

– O, – nustebo jis. – Tau juk ir reikėjo sulaukti nakties...

Dailus naktinis drugys taisėsi sparnus ir ruošėsi pirmam skrydžiui.

Lututė - **iŠMANUSIS** žurnaliukas vaikams apie gamtą!

Jei **Lututė**
tu skaitysi, mano
draugus pažinsi ir jų
balsus atskirsi!

Prenumeruok
Lututė 2025 metais
ir tyrinėk gamtą
iŠMANIAI!

Kiekviena
numeryje rasi
filmukų
apie įvairius
gyvūnus!

Prenumeruoti gali
www.knygutes.lt
ir visuose
Lietuvos pašto
skyriuose.

iŠMANIUOJU

įrenginiu nuskaityk
QR kodą

ir atskleisk
gamtos paslaptis!